

CORRANDES DE L'EBRE (3)

Josep Cid i Català

75. Una noia molt guapeta
a sa mare li va dir,
que en pelés una patata
i la posés en un tupí
76. Una noia prima i alta
i més recta que un canut,
a Vinebre l'arreglaven
per a barres de llaüt.
77. Una noia prima i alta
més estreta que un canut,
a Vinebre la reclamen
per a barra de llaüt.
- *78. A Manuela del Santo,
al Molà no l'han volgut,
i a Vinebre la reclamen
per un arbre de llaüt.
- *79. A una noia prima i alta,
al Molà no l'han volgut,
i a Vinebre la reclamen
per un arbre de llaüt.

- *80. Una xica prima i alta
a Faió no l'han volgut,
a Vinebre la demanen
per a barres de llaüt.
81. Una noia prima i alta,
seca com un bacallà,
quan li tiro la ullada,
creu que l'haig de festejar.
82. Una noia prima i alta,
seca com un abadejo;
sempre que la vei se'n riu
se pense que la festejo.
83. Una xica prima i alta
seca com un bacallà,
se pensa que la festejo,
però no s'hi voldrà casar.
- *84. A la finestra l'hai vist,
més seca que un abadejo;
perquè li hai ficat l'ullada
ja es pense que la festejo.

Les cançons 76-84 es poden relacionar per l'atac a noies o persones "primes i altes". En els diversos repertoris que hem consultat és un tema reiterat; de vegades l'atac es transforma lleugerament i les noies són "altes i pesen poc", altres el canvi és més substancial i les noies són "altes i pensen poc".

En les composicions que hem pogut relacionar amb les que presentem, no abunden les comparacions de les noies amb elements que posin de relleu la seva primor; en la variant de Bayerri és comparada a una anguila, en altres, que presentaré en un grup a part, és comparada, com en algunes de les cançons del nostre treball, al bacallà o l'"abadejo".

variants: Bayerri, RCT, IV, pàg. 153.
Crivillé. Música tradicional..., I, núm. 156, pàg. 121.
Cuadernos..., T, I, pàg. 122.
Sanchis, Els pobles valencians... II, núm. I, 15. núm. II, 28,

VIII, 30. Vol. III, núm. I, 31; II, 44, IV, 60; V, 27.
Seguí, CMA, pàg. 345.
Serra i Boldú, Captiris i Cançons de pandero.

Variants que comparen la noia amb el bacallà:

Amades, C., núm. 1454
Ginard, Cançoner..., IV núm. 121, pàg. 439.
Moreira, Folklore tortosí, pàg. 407.
Obra del Cançoner, III, pàg. 267.

GENT: LA VIDA POLÍTICA

85. A Ascó n'hi havia un Alcalde,
que ell mateix s'hi va posar;
va ser president d'esquerres
i també republicà,
quan va veure la derrota
falangista es va posar.

Variant: Guia, pàg. 165.

86. Lo Dimoni de Montnegre,
Rafelista cap pelat,
va votar a Monpeón
perquè el fajon diputat.

Aquest home de Mequinensa era de ca Rafaelista, la seva lletjor i el fet de tenir un tros de terra al Montnegre expliquen el malnom. Monpeón va ser un diputat de Saragossa. Lo Dimoni de Montnegre va tenir certa anomenada, com ho confirma el fet de tenir una altra corrandà que ens el critica.

87. Lo Dimoni de Montnegre
té l'espill al camí Roig;
se pentina a la pujada,
de baixada fa més goig.

El camí Roig és un camí veïnal de Mequinensa.

88. Mare de Déu del Carme!
Vós que sou tan milagrosa,
gardeu los conills de Pinyol
que no se'ls minjo la rabosa.

Pinyol, un dels caps republicans, va fer de l'ermita del Carme un coniller.
Això explica la cançó, que era cantada per amics i enemics.

89. Si en voleu saber, sinyores,
que al poble de Faió ha passat:
que va arribar molt tabaco
i no l'han despatxat.

Si en voleu saber, sinyores,
lo tabaco que se'n va fer:
que l'han venut al Seguro,
al Seguro el pastisser.

El senyor Seguro devia tenir molt bones relacions amb algun càrrec polític
als anys quaranta.

90. Un ancalde en diu a l'altre:
què farem per fer diners?
En conteste el secretari:
io en faré per als tres.

INFANTILS

91. Jo en tinc un armari
molt ben adornat:
un tupí sense ansa
i un plat foradat.

Variants: Cuadernos..., T.II, pàg. 212; T.IV, pàg. 60
Ginard, Cançoner..., II, núm. 67, pàg. 304.
Obra del Cançoner. III, pàg. 27.

92. Mare, les barques ja baixen,
carregades de confits
per a tirar canonades
al castell de Montjuïc.

Aquesta cançó sembla partir de la 93 que és una composició més coneguda.

93. Mare, les barques ja baixen,
carregades de segó
per a tirar canonades
al castell de l'Aragó.

Aquestes dues cançons es poden relacionar amb les números 52 i 53, i en certa manera amb l'1 i la 2.

La referència al castell de l'Aragó, no hem trobat que n'indiqués un en concret, és simplement un objectiu d'atac, en allò que considerem que és un joc. Al "Diccionari de la dansa" trobem el terme: Jugar a segonades, un joc que se celebrava per Carnestoltes a Igualada; indiquen a més que el dos de febrer de l'any 1461 se'n van fer amb motiu del dol pel captiveri del Príncep de Viana. A més tenim la referència (que creiem que confirma aquesta interpretació de les batalles de segó com un joc i elimina la possibilitat de considerar que es fa una al·lusió al conflicte del blat, que tanta importància va tenir) d'unes batalles similars al riu, que suposem que van tenir bastant d'èxit; es tracta d'unes batalles de taronges, unes taronjades, celebrades a Tortosa com a homenatge a Pere III (1383).

94. Si la barqueta es tombe,
nena, no tinguis por:
tira la canya a l'aigua
i agafe't al timó

Variants: Es una cançó molt coneguda; presentem, però, alguna variant.
F. Pi, "Literatura oral al Baix Gaià" dins "Estudis Altafullencs", 9
Crivillé, Música tradicional..., I pàg. 46.

95. Un llaüt n'hi puja amb vela,
sense res no hi pot anar.
La Juanita per bandera
i Salvador per capità.

Els noms que apareixen a la cançó varien. Generalment es fa menció dels noms dels nens que es fan jugar. En la versió que presenta Francesc Pi, els protagonistes són nen i nena.

Variants: Crivillé, Música Tradicional...I, pàg. 78.
F. Pi, "Literatura oral al Baix Gayà" dins "Estudis
Altafullencs", 9

ELS POBLES

96. A Bovera són que llauren,
a Maials porten lo jou,
a Llardecans les esquetlles
les xiques del carrer Nou.

Variants: Amades, C., núm. 1857.

97. A Faió no n'hi have guapes,
de la Pobla n'han baixat:
una carregada de ronya
i l'altra: no el puc cagar.

-N'hi, es pronuncia (ny) que es connecta amb el verb haver, que presenta la forma -have- en aquest context.

-La Pobla és la Pobla de Massaluca de la Terra Alta.

98. A Fraga en diuen barral
i a la Granja cantereta;
a Faió en diuen pitxell
i a Mequinensa argoleta.

- Es refereix a la Granja d'Escarp, al Segrià.

99. Al Cantonet de la Mola,
hi toquen los quatre vents:
tremuntana, garbinada,
cerç i morellenc.

El Cantonet de la Mola es troba a Ascó.

Variants: Bayerri, RCT, II, pàg. 338. Es relacionen pel tema.

100. A La Torre són raboses,
a Vinebre caragols,
a La Figuera són llépols
i a Cabassers bocamolls.

- Es refereix a La Torre de l'Espanyol, a la Ribera d'Ebre.

101. Ascó té quatre coses,
que mai podré oblidar:
balcons florits, la barca
castell i campanar.

102. A Tivissa canten missa,
a Móra canten l'aurora
i a la vileta dels Masos
hi tinc la festejadora.

-Móra es refereix a Móra d'Ebre, la vileta dels Masos és actualment Móra la Nova; el seu reconeixement com a municipi el 1840 i el canvi de nom, no ens ajuden a datar la corrandà.

Variants: Amades, C., núm. 1765.
Guia, pàg. 232, una altra, pàg. 237.

103. A Tortosa en fan un port
a Móra en fan un canal
i a García en fan un pont
que no l'acabaran mai.

Variants: Bayerri, RCT, II, pàg. 236.
Guia, pàg. 268.

104. A Vinebre n'han privat
de tocar la balitroca;
més valdrie que privessen
de fer córrer la bajoca.

No hem trobat en cap dels diccionaris que hem pogut consultar la paraula balitroca. Hem trobat, això sí, el terme belitre, el significat és el de pobre; podríem pensar en balitroca com un derivat que designaria algun instrument

per demanar almoïna. El terme té altres accepcions interessants: peça consistent en un bastó curt i gruixut que es col·loca a la sínia, o també designa una espècie de llegum.

105. A Vinebre fan canyissos
i a la Torre fan sabó,
a Garcia fan cabestres
per tots els burros d'Ascó.

106. A Vinebre hi ha dos vistes,
que són dignes d'admirar:
la Costa de Sant Miquel
i la Roca al cap del Pla.

No fóra estrany pensar que la corrandà número 101 fos un intent de superar el poble del costat.

107. Este poble de Vinebre,
quina droperia hi ha,
que dilluns al de matí
ningú surt a treballar.

108. Garcia l'abandonada,
en quin cas n'has arribat,
ha vingut una riuada
i la barca se t'ha emportat.

109. Garcia l'abandonada,
Déu mon guard, de tornâ-hi més;
perquè no tenen rellotge
i no saben quina hora és.

110. Garcia la foradada,
a quin cas hem arribat;
les campanes ja no toquen
i el rellotge està parat.

-Cal dir que la pronúncia de rellotge és habitualment (rellotje).

111. Garcia la foradada,
en quin cas hem arribat;
les campanes són badades
i la barca riu avall

La barca a la qual es refereixen les corrandes 108 i 111, és la que s'utilitza comunitàriament per travessar el riu. Consisteix en dos llaüts que sostenen una plataforma i un sistema de cordes o cables per facilitar el pas de banda a banda.

Variants: Guia, pàg. 273 i 275.

112. Gent de Móra, gent traïdora,
socorreu-ne als de Falset,
que les bruixes se'n barallen
al castell de Miravet.

-Com en totes les corrandes que hem presentat, Móra designa el municipi de Móra d'Ebre. Per al còmput "traïdora" sense dièresi. La corranda sembla tenir un rerafons històric. Móra d'Ebre, a diferència d'altres pobles de la Ribera d'Ebre, restà al marge de la donació que, amb la conquesta, va fer Ramon Berenguer IV als templers. Miravet era un dels principals centres d'aquest orde. Móra i Falset van pertànyer als Entença i, més tard als Comtes de Prades, que sovint van fer de Falset el seu estatge. Les tensions entre Entença i Templers aliats amb els Montcada culminaren el 1289 amb el setge de Móra. El 1650, durant la Guerra dels Segadors, la vila de Falset donà entrada a les forces castelleses, que s'hi fortificaren; però assetjades per les franceses, hagueren de capitular. El seu castell fou objectiu militar en diverses guerres. Crec que la vinculació entre Móra i Falset i les lluites amb Miravet expliquen la corrandà. D'altra banda, tal com expliquen, el castell de Miravet ha estat des de sempre un centre de bruixes i fins i tot un dia a l'any s'hi passegen els cavallers del Temple.

Variants: Bayerri, RCT, II, pàg. 200.

113. La Figuera està molt alta,
Cabassers molt amagat,
La Bisbal en una roca,
Margalef en un forat.

Es refereix a La Bisbal de Falset. Tots són pobles del Priorat.

Variants: Amades, C., núm. 1932
Bayerri, RCT,II, pàg. 277. Presenta una versió divertida.

114. Les dones de Riba-roja
han anat a pixar al riu;
i les de Flix diuen
que baixa l'aigua amb lleixiu.

*115. Les dones de Vinebre
han anat a pixar al riu;
i les de Garcia diuen
que baixa l'aigua amb lleixiu..

Variants: Presenten una coincidència temàtica amb les dues
corrandes anteriors; Amades, C., núm. 1695.
Serra i Vilaró, Cançonet de Càlic, pàg. 130.

116. Les dones de Riba-roja
diuen que no beuen vi;
a darrere de la porta
xorro de tupí.

Variants: S'aplica a les plegadores d'olives en general.
Amades, C., núm. 2813.
Moreira. Folklore tortosí, pàg. 29.

117. Les dones de Riba-roja
són poques i ballen bé;
tenen la panxa arrugada
com la manxa d'un ferrer.

Variants: S'aplica a altres pobles.
Ginard, Cançonet...,II, núm. 108, pàg. 57.
Sanchis, Els pobles valencians...,II, núm. VI, 23.